

לכבוד משפחת בעלז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

מגילת איכה, המכונה בפי חז"ל 'קיונות' מורכבת מחמישה פרקים, שכל אחד מהם מהווה קינה עצמאית על חורבן ירושלים והמקדש ועל גלות יהודה. הקיונות משקפות את המשבר הדתי והלאומי העמוק בעקבות החורבן ואת האבל והצער הנורא של האומה, והן נעות בין יאוש לתקווה ולתפילה לגאולה ותיקון. לפי המסורת התחברה המגילה בידי ירמיהו, נביא החורבן. בין הקיונות יש זיקות ברורות וגם התפתחות מסוימת. פרקים א', ב', ד' פותחים בקריאה 'איכה', ואילו פרק ג' פותח במילים 'אני הגבר', והקינה שבו בעלת אופי אישי יותר. פרק ה' החותם את המגילה כולל בקשה ותפילה ציבורית.

פרק א'

פרק א' הינו קינה שהיא אקרוסטיכון בת עשרים ושניים פסוקים, לפי סדר האלף בית, בה כל פסוק כולל תמונה מזעזעת של האסון. נקודת המוצא של הפרק היא המצב הקשה של העיר לאחר החורבן. בין התמונות בפרק נמתח קו ברור המתאר את ציון כאשה בודדה שאין לה מנחם. הפרק נחלק לשני חלקים: החלק הראשון [א-יא] כולל קינה על ירושלים בגוף שלישי. בחלק השני [יב-כב] ירושלים מדברת על עצמה בגוף ראשון.

1.

הקינה בפרקנו פותחת במילה 'איכה', מילה זו אף העניקה למגילה את שמה. מה מבטאת הקריאה 'איכה' בכלל [ראו למשל ישעיהו א', כא], ובאיזה הקשר היא מופיעה בפרק? עמדו על מערכת ההיפוכים המתוארת בעקבותיה בפסוקים א-ב.

2.

ציון מדומה במהלך הפרק לאשה בכמה מצבים: אלמנה [א], אהובה נבגדת [ב, יט], נידה [ח-ט, יז]. חשבו מה משמעותו של כל דימוי ביחס לירושלים ואיזה היבט באסונה הוא מדגיש?

3.

בניגוד לשאר החלק השני בו מדברת ציון על עצמה, פסוק יז מתאר את ציון הפורשת ידיה בייאווה. זהו תיאור בגוף שלישי של האמור בפסוק הקודם [טז], והוא מחלק את החלק לשני חלקי משנה: יב-טז, יח-כב. עמדו על ההבדל העקרוני בין שני החלקים ביחסה של בת ציון אל ה'. התייחסו לפעלי החורבן בפסוקים יב-טז, ולעומת זאת שימו לב כיצד פותח פסוק יח. מה תפקידו של פסוק יז בהיפוך שמתחולל בבת ציון?

פרק ב'

בעוד פרק א' תיאר את מצבה העגום והשפל של ירושלים הבודדה לאחר החורבן, פרק ב', המקביל לפרק א' במבנהו, מתמקד בחורבן עצמו ובשבר העמוק ביחסי העם וה' בעקבותיו, ומתאר אותו בצבעים עזים ובדימויים קשים. חלקו הראשון [א-טו] מתאר את החורבן בלשונות מלחמתיים המוסבים על ה', חלקו השני [טז-כב] עובר לתגובות האבל האנושיות של בני ירושלים בעקבות החורבן, בחלק השלישי [יג-יט] פונה המקונן אל בת ציון ומנסה לנחמה, וקורא לה לשפוך ליבה לפני ה'. הפרק חותם בדברים קשים שמטיחה בת ציון בכאבה כלפי מעלה [כ-כב].

4.

'איכה יָעִיב בְּאֶפֶס אֲדָנִי אֶת בַּת צִיּוֹן?' [א]
מה המוקד של הקריאה 'איכה' בפתיחת הפרק, ועל מה הוא מקונן? העזרו בהשוואה לפתיחת פרק א' - בדקו מי האשם בחורבן בכל פרק ומהו תפקידו של הקב"ה בתיאור זה?

5.

חסרון הנחמה שניצב במרכז בפרק א', חוזר גם בדברי המקונן בפרק ב', אולם בדבריו יש התחלה לכיוון מסוים לנחמה ולתיקון:
א | פסוק יד חוזר לימיה האחרונים של ירושלים טרם החורבן - במה נעוץ שורש החורבן וכיצד הוא עשוי להוות פתח לתיקון?
ב | בפסוק יז שב המקונן לתאר את מעורבות ה' בחורבן שנזכרה תחילת הפרק - איזו נקודה חשובה נוספה בתיאור כאן שמשנה את אופי המעשה האלוקי? מהי התקווה הרמוזה בתיאור זה?
ג | לבסוף [יח-יט] קורא המקונן לבת ציון לבכות ללא הרף - במה שונה בכי זה מהבכי שבתחילת המגילה [א,ב], ומה תכליתו? השוו גם בין תמונת פרישת הכפיים כאן [יט] ובפרק א',יז.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

6.

עיינו בתגובתה הקשה של בת ציון לדברי המקונן: השוו בין תוכן דבריה לה' לדברים ששם המקונן בפייה [יט], התייחסו בייחוד לתיאור המזעזע בפס' כ - על אילו עוללים מדברת בת ציון ועל אילו עוללים דיבר המקונן? האם היא מקבלת את הצעתו?

הרחבה

לקראת סיומו של פרק ב' פונה בת ציון לה', אולם לא כתפילה על ההווה כבקשת המקונן - 'על נפש עולליך', על העוללים הרעבים בעיר לאחר החורבן, אלא כקינה והתרסה על העבר: 'למי עוללת כה...! היא בוחרת לתאר את התמונה הקשה ביותר מתקופת המצור: האם האוכלת את בנה מחמת הרעב הנורא, הקללה הקשה ביותר בסדרת הקללות בתורה: דברים פרק כח (נו) הַרְפָּה בְּךָ וְהַעֲנֵגָה אֲשֶׁר לֹא נִסְתָּה כִּי רָגְלָה הַצֵּג עַל הָאָרֶץ מֵהַתְּעַנֵּג וַיִּמְרֹךְ תִּרְעַע עֵינָה בְּאִישׁ חִיקָה וּבְבִנָּה וּבְבִתָּה: (נז) וּבְשִׁלְיֹתֶיהָ הַיּוֹצֵאת מִבֵּין רַגְלֶיהָ וּבְבִנֶיהָ אֲשֶׁר תֵּלַד פִּי תֹאכְלֶם בְּחֹסֶר כֹּל בְּסִתְרָה בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר יֵצִיק לָהּ אִיבָהּ בְּשִׁעְרֶיהָ. לניגוד הבלתי נתפס בין רחמי האם לאכילת עוללה מצטרפת תמונה מזעזעת נוספת של הריגת הכהן והנביא, אנשי הקודש - במקום הקודש: "אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא" [איכה ב', כ]. חז"ל במדרש פירשו את שני ההיגדים כדיאלוג בין ירמיהו המקונן לבין רוח הקודש המשיבה לו:

ספרא בחוקותי פרשה ב

'ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם תאכלו' אמרו עליו על דואג בן יוסף שמת והניח בן קטן לאמו והיתה מודדהו בטפחים בכל שנה ונותנת משקלו זהב לשמים, וכשהקיפו מצודת ירושלים טבחתו בידה ואכלתו. ועליה מקונן ירמיה ואומר ריבוני אם תאכלנה נשים פרים עוללי טיפוחים, משיבה רוח הקודש ואומר אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא, זה זכריה בן יהוידע הכהן.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

איכה א-ב

ביאורי מילים:

פרק א'

- [א] זְכָרָה יְרוּשָׁלַם יָמֵי עֲנִיָּה וּמְרוּדֶיהָ כֹּל מִחֲמַדֶּיהָ אֲשֶׁר הָיוּ מִיָּמֵי קֶדֶם: בִּימֵי עֲנִיָּה וְחֹרְבָנָה נִזְכַּרְתָּ יְרוּשָׁלַם בְּגַעְגּוּעִים בְּמִחְמַדֵּיהָ מִיָּמֵי קֶדֶם.
- [ב] לֹא אֶלֶיכֶם כָּל עֲבָרֵי דָרְךָ: בַּת צִיּוֹן פּוֹנָה אֶל הָעוֹבְרִים וְשִׁבִים הָרוֹאִים אֶת מִצְבֵּה וְאוֹמֵרֶת לָהֶם מִי יִתֵּן שְׂרָעָה כְּשִׁלִּי לֹא תָבֹא עֲלֵיכֶם.
- [ד] נִשְׁקָד עַל פְּשָׁעֵי בְּיָדוֹ: חֲטָאֵי יְרוּשָׁלַם מִשׁוּלִים לְעוֹל שֶׁנִּקְשַׁר בִּידֵי ה' עַל צוּאָרָה וְהַכְשִׁילָה.

פרק ב'

- [א] אֵיכָה יָעִיב בְּאֶפֶס אֲדָנָי אֶת בַּת צִיּוֹן: ה' הַחֲשִׁיךְ אֶת שָׁמַיָּה שֶׁל בַּת צִיּוֹן בְּכַעֲסוֹ, וְהִשְׁלִיכָה אֶרְצָה.
- [ג] יֵשֵׁיב אַחֲרָיִם יָמֵינוּ מִפְּנֵי אֹיִבֵינוּ: יָמֵינוּ ה' הַמְּסַמְלֶת אֶת כּוֹחוֹ, נִסְוָגָה לְאַחֲרֵיהָ וְלֹא הִגְנָה עַל הָעַם מִפְּנֵי הָאֹיִב.
- [כב] תִּקְרָא כִּיּוֹם מוֹעֵד מְגוֹרֵי מִסְבֵּיב: ה' קָרָא לְשִׁכְנֵי יְרוּשָׁלַם לְהִאֲסֹף סְבִיבָה וּלְשִׁמּוֹחַ כְּבִיּוֹם חַג וּמוֹעֵד.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555